

Єльнікова Ю. В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економічного контролю і аудиту

Сумський національний аграрний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Актуальність. Забезпеченню фінансово-бюджетної дисципліни сприяє раціонально організований фінансовий контроль, зокрема його складова частина – державний фінансовий контроль. Проте зауважимо, що на сучасному етапі в Україні недооцінюють роль державного фінансового контролю в забезпеченні фінансової дисципліни у державі. Такий стан призводить до значних фінансових порушень, які мають тенденцію до зростання протягом останніх років, що спричинено рядом проблем дотримання бюджетної дисципліни, серед яких - недосконалість законодавства, дублювання контрольних функцій органами управління, відсутність незалежного контролю та інші. Наявність значних обсягів фінансових порушень визначає потребу в підвищенні ролі державного фінансового контролю на сучасному етапі розвитку економіки України. Для кращого розуміння ролі державного фінансового контролю в забезпеченні фінансово-бюджетної дисципліни необхідно дослідити методи, тобто способи здійснення контрольних функцій.

Мета. Метою є дослідження теоретичних аспектів державного фінансового контролю в розрізі методів його здійснення та можливості їх практичного застосування.

Результати. Реалізувати функції, які покладені суспільством на фінансовий контроль, можливо за допомогою різних методів. Під методом фінансового контролю варто розуміти сукупність прийомів, інструментів і способів найбільш доцільного збору і обробки даних під час проведення контрольних заходів [1, 2].

При цьому слід відзначити, що методи фінансового контролю вибираються залежно від сукупності факторів: суб'єкта і об'єкта контролю, мети і завдань, що постають перед суб'єктом фінансового контролю, підстав виникнення контрольних правовідносин, а також від інших обставин [2].

Перш за все відмітимо, що метод державного фінансового контролю має певні специфічні особливості:

- діалектичний підхід до вивчення фінансово-економічних процесів та явищ, адже саме фінансово-економічним процесам властиві переходи кількості в якість, виникнення нової якості, заперечення заперечень, боротьба протилежностей, відмирання старого та виникнення нового, більш перспективного.

- використання системи показників, що характеризують фінансово-економічні явища та процеси: система показників для фінансового контролю базується, як правило, на системах та підсистемах фінансово-економічної інформації (фінансова, бухгалтерська та податкова звітність), а також включає спеціально розраховані показники;

- застосування постійних порівнянь, оскільки всі явища і процеси необхідно розглядати в постійному русі, зміні і розвитку;

- необхідність вивчення внутрішніх протиріч, позитивних і негативних сторін кожного досліджуваного явища та процесу: кожен процес, кожне явище потрібно розглядати як єдність і боротьбу протилежностей;

- дослідження причин зміни показників фінансово-економічної діяльності об'єктів контролю, що зумовлено причинно-наслідковою залежністю фінансово-економічних явищ та процесів;

- виявлення і вимір взаємозв'язку і взаємозалежності між показниками, які визначаються об'єктивними умовами діяльності економіки: жодне фінансово-економічне явище (процес) не можуть бути правильно інтерпретованими, якщо розглядаються ізольовано, без взаємозв'язку з іншими; не можна також на основі окремо взятого явища, процесу роботи загальні висновки тенденції

розвитку об'єкта в цілому; однак це зовсім не унеможливорює логічне виокремлення під час дослідження окремих явищ та процесів;

- необхідність дослідження впливу факторів на результати фінансово-економічної діяльності об'єктів контролю [3].

Метод державного фінансового контролю реалізується через систему технічних прийомів і способів дослідження, які є найважливішими елементами методу державного фінансового контролю, і становлять його інструментарій [4].

Відзначимо, що переважна частина науковців (М. Ф. Базась [3], Л. В. Гуцаленко [2], Л. А. Савченко [4] та ін.) у державному фінансовому контролі використовується дві найбільш загальні групи методичних способів та прийомів: загальнонаукові та спеціальні. Загальнонаукові методи використовуються у всіх галузях як теоретичних досліджень так і у здійсненні практичної діяльності: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння тощо.

Що ж стосується специфічних методів фінансового контролю, то їх кількість досить різноманітна й залежить від підконтрольного суб'єкта.

Згідно з М. Ф. Базасем, специфічні методи державного фінансового контролю доцільно розділяти на дві групи: документальні та фактичні методи. Так, до групи документальних методів відносяться такі методи як: формальна перевірка документів, нормативно-правова перевірка, арифметична перевірка документів, логічна перевірка, експертна перевірка, зустрічна перевірка документів, взаємний контроль операцій, перевірка правильності відображення господарських операцій зданих документів у реєстрах бухгалтерського обліку, перевірка стану бухгалтерського обліку, аналітична (камеральна) перевірка звітності, контрольні порівняння збалансованості показників, економічний аналіз та функціонально-вартісний аналіз [3].

Фактичний контроль полягає у встановленні дійсного, реального стану підконтрольного суб'єкта шляхом вимірювання, зважування, підрахунку, перерахунку, застосування контрольних обмірів тощо. Об'єктами такого

контролю можуть бути готівкові гроші в касі, матеріальні цінності, вироблена продукція, основні засоби тощо [3].

При цьому слід відмітити, що позиції вчених розходяться щодо класифікації видів фактичних методів фінансового контролю. На нашу думку, найбільш повний перелік фактичних методів фінансового контролю запропонований Базасем М. Ф : інвентаризація, контрольні заміри, спостереження (обстеження), контрольний обмір, аналіз щоденної або поопераційної зміни залишків, перевірка виконання прийнятих рішень, експертно-лабораторний аналіз, контрольний запуск сировини і матеріалів у виробництво, письмові пояснення.

До вищезазначеного переліку спеціальних, а точніше фактичних, методів фінансового контролю, на нашу думку, слід додати наступні методи, які виділяє Савченко Л. А.: експертиза, розслідування, ревізія, нагляд, ліцензування, державна реєстрація, моніторинг.

Здійснивши узагальнення підходів щодо виокремлення методів державного фінансового контролю як вітчизняних так і зарубіжних науковців, наведемо узагальнену схему методів державного фінансового контролю (рисунок 1.).

Висновок. Під методом контролю необхідно розуміти сукупність способів і прийомів, спрямованих на отримання необхідної інформації для потреб її користувачів. Метод державного фінансового контролю реалізується через систему технічних прийомів і способів дослідження, які є найважливішими елементами методу фінансового контролю, і становлять його інструментарій. У державному фінансовому контролі використовується дві найбільш загальні групи методичних способів та прийомів: загальнонаукові та спеціальні. При цьому слід відзначити, що незважаючи на велику різноманітність їх кількості ефективне використання їх можливе лише через комплексне застосування даних методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутинець, Ф. Ф. Контроль і ревізія: підручник / Ф. Ф. Бутинець, В. П. Бондар, Н. Г. Виговська, Н. І. Петренко ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП Рута, 2006. – 560 с.

2. Гуцаленко, Л. В. Державний фінансовий контроль : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коупатрий. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 452 с.

3. Базась, М. Ф. Методика та організація фінансового контролю: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М. Ф. Базась. – К. : МАУП, 2004. – 440 с.

4. Савченко, Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис. доктора юридичних наук : 12.00.07 / Савченко Леся Анатоліївна. – Ірпінь, 2002. – 454 с.

ЗАГАЛЬНОНАУКОВІ		СПЕЦІАЛЬНІ	
	Спостереження і контроль	Документальні	Фактичні
	Аналіз і синтез	Формальна перевірка документів	Інвентаризація
	Індукція і дедукція	Арифметична перевірка документів	Контрольні заміри
	Аналогія і порівняння	Нормативно-правова перевірка документів	Спостереження (обстеження)
	Абстрагування і конкретизація	Логічна перевірка документів	Експертно-лабораторний аналіз
	Моделювання та інші	Арифметична перевірка документів	Контрольний запуск сировини і матеріалів у виробництво
		Експертна перевірка документів	Контрольний обмір
		Зустрічна перевірка документів	Аналіз щоденної або поопераційної зміни залишків
		Взаємний контроль операцій	Перевірка виконання прийнятих рішень
		Контрольні порівняння збалансованості показників	Письмові пояснень
		Перевірка правильності відображення фінансово-економічних операцій за даними документами у реєстрах бухгалтерського обліку	Експертиза
		Перевірка стану бухгалтерського обліку	Розслідування
		Аналітична (камеральна) перевірка звітності та балансів	Ревізія
		Економічний аналіз	Нагляд
		Функціонально-вартісний аналіз	Ліцензування
			Моніторинг

Рисунок 1 – Основні методичні способи та прийоми державного
фінансового контролю